

ROLUL TEXTULUI LITERAR ÎN EDUCAȚIA ESTETICĂ

Prof. înv. primar Eremia Georgiana
Școala Gimnazială „Constantin Săvoiu”, Târgu Jiu, Gorj

„Tânărul, omul ca ființă estetică este înzestrat cu o mare sensibilitate pentru tot ceea ce este frumos în natură, în artă sau relații interumane. Sensibilitatea estetică a ființei umane cunoaște prin emoția artistică o acuitate a manifestării sale, cu deosebire în rândul creatorilor de artă. Creșterea sensibilității estetice devine dependentă nu numai de factorii raționali și afectivi, ci și de valorile culturale asimilate. Cultivarea sensibilității estetice reprezintă așadar unul dintre imperativele devenirii estetice ale ființei umane.” (Cristea M., Omul – ființă estetică)

Pornind de la aceste aspecte, de la importanța care se acordă cultivării dimensiunii estetice a personalității, ne concentrăm atenția asupra modului în care, la nivelul învățământului primar elevul este informat și format din punct de vedere estetic. Am considerat acest lucru interesant nu doar pentru importanța esteticului în devenirea ființei umane, ci și pentru că educația estetică se află în legătură cu celelalte laturi ale educației integrale, fiind influențate de acestea, dar influențându-le în mare măsură, contribuind la realizarea idealului educațional: formarea unei personalități autonome și creative.

Printre modalitățile de realizare a educației estetice se înscriu: educația literară, educația plastică, educația muzicală.

Premisele formării și dezvoltării judecăților estetice se pun se pun din clasele primare în momentul în care elevii vin în contact cu textele literare: epice, lirice, dramatice. Dimensiunea estetică este evidentă cum evident este și faptul ca textul literar este și un pretext de a ne raporta la noi înșine, la lume, la un anumit mod de a ne comporta, de a acționa.

Textele de citire cu conținut istoric, destul de numeroase în clasele II – IV au un specific aparte față de alte categorii de texte. De aceea și metodologia de predare trebuie să fie adecvată, chiar dacă, în esență, metoda utilizată este aceeași – lectura explicativă.

Specificul textelor cu conținut istoric este determinat atât de conținutul lor, cât și de limbajul folosit. Unele înfățișează fapte istorice prin intermediul legendei: „Mama lui Ștefan cel Mare”, de Dimitrie Bolintineanu, „Stejarul din Borzești”, de Eusebiu Camilar, „Ștefan cel Mare și Vrâncioaia”, de Dumitru Almaș, altele sunt creații literare pe teme istorice „Neguțătorul Florentin”, de Mihail Drumeș, „Condeiele lui Voda”, de Boris Crăciun, ce se apropie prin conținut de lecțiile întâlnite în manualele de istorie. Pe de altă parte, unele sunt creații literare în proză, altele în versuri. Privite din această perspectivă, textele cu conținut istoric determină o tratare diferențiată din punct de vedere metodic. Ținând seama că aceste texte înfățișează date, fapte, fenomene sociale ce nu pot fi prezentate pe calea intuiției directe, că în cuprinsul lor se întâlnesc o serie de termeni și denumiri noi pentru elevi, care redau culoarea epocii respective, că limbajul unor texte are un anumit specific, înțelegerea lor creează elevilor anumite dificultăți, comparativ cu alte categorii de texte. De aceea, fără a le transforma în lecții de istorie, fără a abandona exersarea actului citirii, la aceste lecții lectura explicativă este bine să se folosească în așa fel încât să se atinse obiectivele urmărite în lecțiile de istorie.

O categorie de texte evocatoare, cu o mare forță educativă, o constituie legendele istorice. Explicând geneza unui lucru, a unei ființe, caracterul aparte al unui eveniment istoric, legendele apelează, de obicei, la elemente fantastice. Datorită acestor caracteristici, legendele istorice prezintă unele dificultăți în înțelegerea lor de către elevi. Faptele de legendă se pot uita în cele din urmă; semnificația lor înțeleasă corect își pune amprenta pe întregul comportament al elevilor. De aceea, în abordarea acestor categorii de texte se cere un asemenea mod de analiză care să asigure înțelegerea evenimentelor, a faptelor de legendă dar și semnificația acestora, în scopul valorificării sub raport educativ.

Experiența acumulată în citirea legendelor istorice arată că soluția cea mai eficientă este aceea ca primul contact al elevilor cu conținutul legendei să fie realizat prin povestirea

învățătorului. Acesta favorizează pe de o parte accesibilizarea înțelegerii mesajului legendei, a conținutului ei, iar pe de altă parte asigură crearea unui fond afectiv puternic, pe care se poate desfășura în continuare activitatea de analiză a textului. O povestire caldă nuanțată, expresivă cu o intonație adecvată, cu pauzele și accentele necesare, cu gesturile cele mai potrivite emoționează puternic și menține atenția elevilor pe tot parcursul ei. Ceea ce conferă acestui mod de tratare a legendelor istorice un plus de eficacitate este faptul că toate noile achiziții pe care le fac elevii sunt explicate în context fără a întrerupe firul povestirii, fără a diminua trăirile afective.

Trebuie să avem în vedere că sentimentele nu se învață așa cum se însușesc noțiunile științifice, nu se repetă pentru a fi reținute, ci se trăiesc. De aceea se impune că faptele, evenimentele istorice înscrise în lecțiile de citire să fie nu numai înțelese ci mai ales trăite.

O categorie de texte care face apel de asemenea la resorturile afective ale personalității afective sunt textele lirice. Cele mai multe dintre ele sunt în versuri și redau sentimentele și gândurile autorului, prin intermediul imaginilor artistice.

La analiza textelor lirice trebuie să se pornească în primul rând de la dezvoltarea modului specific de exprimare a sentimentelor, de la explicarea sensului figurat al limbajului folosit de autor. În aceste creații, accentul se pune pe realizarea unor trăiri emoționale, prin înțelegerea semnificației imaginilor și apoi utilizarea în contexte noi a figurilor de stil întâlnite. În cazul acestor texte, analiza prin împărțirea pe fragmente este mai dificilă decât la textele care conțin o narațiune. Fragmentele nu se confundă cu strofele. Deseori un fragment (sau un tablou în cazul povestirilor) poate fi alcătuit din mai multe strofe și chiar din întreaga poezie. Stabilirea apartenenței unei poezii la genul liric se face ca și în cazul textelor epice, în mod direct, fără nicio noțiune de teorie literară.

Manualele de la clasele II – IV cuprind texte din lirica peisagistică. Sentimentul naturii, care generează această creație se asociază cu dragostea de viață, cu admirația pentru frumos. Aceste tonalități trebuie surprinse și analizate cu aceeași subtilitate cu care au fost exprimate de poet.

În poezia „Toamna”, poetul Octavian Goga asociază anotimpul cu sentimentul tristeții, sugerat de vegetația ofilită în luptă cu „vântul fără milă”. Pe de altă parte, se desprinde un sentiment de admirație pentru natura aflată sub puterea aspră a toamnei. Aspectul grădinii bătute de toamnă „Văl de brumă argintie / A împodobit grădina”, este redat pe un fond de reflexe metalice (argintiu – metalic) prin cuvinte simple. Se poate face o asociere între poezie și pictură: ambele redau tablouri, dar prin mijloace de realizare diferite; în pictură se folosesc acuarela, culorile, iar în poezie se „pictează” prin cuvinte. Poezia „Toamna” urmează linia unei gradații crescânde a sentimentelor. Dumbra se află sub povara norilor care în mișcarea lor greoaie „își poartă plumbul”. Metafora „plumbul” (comparație prescurtată) sugerează în același timp culoarea și apăsarea. Efectele vântului fac să crească suferința oamenilor și a viețuitoarelor naturii: „De pe varful șurii noastre / Smulge-n zbor câte-o șindrilă”; „Se-ndoiesc nucii bătrâni”

Imaginea finală a poeziei, atât de plastică încât s-ar putea desena, accentuează atmosfera cât și sentimentele desprinse din poezie: „Plânge un pui de ciocârlie / Sus pe cumpăna fântânii”.

În manualele de limba română din clasele primare este prezentat în pasteluri de o deosebită frumusețe și anotimpul iarna.

În poezia „Iarna pe uliță”, poetul George Coșbuc a reușit să creeze într-un sat obișnuit de munte, un spectacol de o însuflețire și puritate copilărească emoționantă. Poetul reproduce o rememorare a propriei copilării, o retrăire a unor întâmplări așezate în tainele sufletului juvenil. Iarna apare în poezie într-o manieră veselă, optimistă încărcată de atributele pe care copilăria le-a trimis prin hârjoana specifică vârstei copiilor.

Constantin Dobrogeanu Ghinea afirmă că „Numai cine a trăit la țară poate să judece cât de frumos, de natural, de adevărat este acest peisaj sătesc de iarnă, cu câtă grijă, observare fină și precizie minunată sunt zăgăvite toate amanunțele”.

Conducându-i pe elevi prin dezvoltarea semnificației imaginilor artistice, spre înțelegerea

mesajului unui pastel, aceștia îți vor putea fixa în mod intuitiv traăsăturile definitorii ale acestei specii literare.

Deși aparent dificilă pentru școlarii mici, poezia lirică analizează în mod corect, cu accent pe dezvăluirea sensului figurat al cuvintelor și expresiilor devine nu numai accesibilă, dar și preferată. Lectura explicativă, analiza literară specifică folosită în modul cel mai firesc în funcție de caracterul creației lirice accesibilizează înțelegerea mesajului unui asemenea gen de text.

Ocupând un loc important în formarea personalității umane, educația estetică depinde de ceea ce i se oferă copilului, mai ales în perioadele sensibile ale dezvoltării, începând cu vârsta preșcolarității, urmărind o evoluție continuă, a cărei finalitate este apreciată în termeni de maturizare intelectuală, care semnifică în același timp și posibilități sporite de autodeterminare.

Bibliografie:

- Gherghina, Dumitru, „Limba și literatura română”, Editura Didactica Nova, București, 2005
- Șerdean, I. „Metodica predării limbii române la clasele I – IV”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985
- Revista de pedagogie nr. 8 / 1990; nr. 7, 8 / 1992

